

5779

Torah from Around the World

De oplossing voor de grootste problemen van de mensheid is niet gelegen in het afwijzen van technologie, maar in het verwerven van een zekere onafhankelijkheid ervan.

Abraham Joshua Heschel

Sjabbat 19 januari 2019 / 13 Sjewat 5779, Sjabbat Sjiera, Besjalach, Sjemot/Exodus 13:17 - 17:16

Tanach blz. 135 - 145

Haftara: : II Melachiem/II Koningen 4:38 - 44

Tanach blz. 743

vertaler: Channa Kistemaker

Commentaar: Rabbijn Jonathan Sacks is emeritus opperrabbijn van het Verenigd Koninkrijk.

[Het Engelse origineel](#)

Hernieuwbare energie

De eerste keer dat de Tora werd vertaald in een andere taal (het Grieks) was rond de tweede eeuw v.d.g.j., in Egypte, tijdens het bewind van Ptolomeus II. De vertaling is bekend onder

de naam Septuaginta, HaSjiviem in het Hebreeuws, omdat ze tot stand werd gebracht door een team van zeventig vertalers. De Talmoed (bT Megilla 9a) vertelt ons dat de rabbijnen die hiermee aan het werk waren, op verschillende plaatsen de tekst met opzet verkeerd hebben vertaald, omdat zij van mening waren dat een letterlijke vertaling gewoonweg onbegrijpelijk zou zijn voor een Grieks-talig lezerspubliek. Een van die teksten was: „Op de zevende dag voltooide God al het werk dat hij gemaakt had.” In plaats daarvan schreven de vertalers: „Op de zesde dag was God klaar.”

Wat - dachten zij - zouden de Grieken niet begrijpen? Hoe kon het dat de gedachte dat God het heelal in zes dagen schiep logischer leek dan dat Hij het in zeven dagen deed? Het lijkt ingewikkeld, maar toch is het antwoord heel eenvoudig. De Grieken konden de zevende dag, de Sjabbat, niet zien als onderdeel van het scheppingswerk. Wat is er creatief aan rusten? Wat brengen wij tot stand door *niet* te maken, *niet* te werken, *niet* uit te vinden?

We hebben inderdaad een onafhankelijke getuigenis van de Griekse schrijvers uit die tijd, dat een van de dingen van het Jodendom die zij belachelijk maakten, de Sjabbat was. De Joden werken één op de zeven dagen niet, zeiden zij, omdat ze lui zijn. De gedachte dat de dag op zich waarde had, ging blijkbaar hun bevattingsvermogen te boven. Merkwaardigerwijs begon het rijk van Alexander de Grote binnen korte tijd uiteen te vallen, net als de stadsstaat Athene daarvoor. Hetzelfde Athene, dat toch enkele van de grootste denkers en schrijvers in de geschiedenis had voortgebracht. Beschavingen kunnen, net als individuën, opgebrand raken. Dat gebeurt wanneer je geen rustdag in je agenda hebt gezet. In de woorden van Achad Haäm: meer nog dan dat het joodse volk de Sjabbat heeft gehouden, heeft de Sjabbat het joodse volk in stand gehouden. Neem één op zeven dagen rust en je zult geen burn-out krijgen.

De Sjabbat, die we in de sidra van deze week voor het eerst tegenkomen, is een van de belangrijkste instellingen die de wereld ooit heeft gekend. Het heeft de manier waarop de wereld over tijd denkt veranderd. Voordat het Jodendom bestond, maten de mensen de tijd af aan de zon (de op de zon gebaseerde kalender van 365 dagen, die ons in de pas laat lopen met de seizoenen) of aan de maan, dat wil zeggen, in maanden (het woord 'maand' komt van 'maan') van ongeveer dertig dagen. Het concept van een week van zeven dagen, dat geen equivalent in de natuur kent, komt voort uit de Tora en heeft zijn weg over de wereld gevonden via het Christendom en de Islam, die deze allebei aan het Jodendom hebben

ontleend. Zij onderscheiden zich simpelweg door hem op een andere dag te houden. We hebben jaren vanwege de zon, maanden vanwege de maan, en weken vanwege de Joden.

Wat de Sjabbat doet, is een ruimte creëren in ons leven en in de samenleving als geheel, waarbinnen we werkelijk vrij zijn. Vrij van werkdruk, vrij van de eisen van hardvochtige werkgevers, vrij van de lokroep van een consumptiemaatschappij die ons opjaagt om ons een weg naar geluk te kopen, vrij om onszelf te zijn in het gezelschap van hen die wij liefhebben. Op de een of andere manier heeft deze dag zijn betekenis weten te hernieuwen door de generaties heen, ondanks ingrijpende economische en industriële veranderingen. In de dagen van Mosjé betekende hij vrijheid van de Farao. In de negentiende eeuw en de eerste decennia van de twintigste betekende hij vrijheid van de arbeidsomstandigheden in de *sweatshops* en van lange werkdagen tegen lage lonen. In onze tijd betekent het vrijheid van e-mails, smartphones en de eis om 24/7 beschikbaar te zijn.

De sidra van deze week vertelt ons dat het houden van de Sjabbat een van de eerste geboden was die de Jisraëlieten ontvingen toen zij Egypte verlieten. Toen zij zich beklagden over het gebrek aan eten, beloofde God dat Hij hen manna vanuit de hemel zou zenden, maar dat zij dat niet mochten verzamelen op de zevende dag. In plaats daarvan zou er op de zesde dag een dubbele portie vallen. Daarom hebben wij op Sjabbat twee challot, als een herinnering aan die tijd.

De Sjabbat was niet alleen cultureel gezien volkomen nieuw. Als idee was het dat ook. Door de hele geschiedenis heen hebben mensen gedroomd van een ideale wereld. We noemen dergelijke visioenen utopieën, naar het Griekse 'u' (dat 'niet' betekent) en 'topos' (dat 'plaats' betekent). Ze worden zo genoemd, omdat er nog nooit een dergelijke droom werkelijkheid is geworden. Er is echter één uitzondering: de Sjabbat. De Sjabbat is 'een utopia hier en nu', omdat wij in haar, vijftientig uur per week, een wereld creëren waarin geen hiërarchieën bestaan, geen werkgevers en werknemers, geen kopers en verkopers, geen ongelijkheden in rijkdom en macht, geen productie, geen verkeer, geen fabriekslawaai en marktgeschreeuw. Het is 'het stilstaande punt in een altijd draaiende wereld', een pauze tussen de delen van een symphonie, een witte bladzijde tussen de hoofdstukken van ons dagelijks leven, een pendant in de tijd van de stukken open landschap tussen de steden, waar men de wind kan voelen en de vogels kan horen zingen. Sjabbat is een utopia, niet zoals het aan het einde der tijden zal zijn, maar veeleer zoals wij die nu, in het midden van de tijd, oefenen.

God wilde dat de Jisraëlieten bijna onmiddellijk na hun vertrek uit Egypte met hun één-op-zeven-dagen-oefening in vrijheid zouden beginnen, omdat echte vrijheid, van de zeven dagen per week soort, alleen met de tijd komt - na eeuwen, na millennia. De Tora beschouwt slavernij als verkeerd, maar schafte haar niet meteen af, omdat de mensen er nog niet klaar voor waren. Engeland en Amerika schaften haar pas in de negentiende eeuw af, en ook toen nog niet zonder strijd. Toch was die uitkomst onvermijdelijk, toen de Sjabbat eenmaal in gang was gezet: slaven die eens in de zeven dagen de vrijheid proeven, zullen uiteindelijk tegen hun boeien in opstand komen.

De menselijke geest heeft tijd nodig om te ademen, frisse lucht te halen, te groeien. De eerste regel op het gebied van *time management* is onderscheid maken tussen dingen die belangrijk zijn en dingen die slechts dringend zijn. Onder druk dreigen de dingen die belangrijk zijn maar niet dringend, onder te sneeuwen. Toch zijn het juist deze dingen die van belang zijn voor ons geluk en voor het gevoel van een welbesteed leven. Sjabbat is tijd die gewijd is aan dingen die niet dringend zijn, maar wel belangrijk: familie, vrienden, gemeenschap, een besef van heiligheid, gebed waarin wij God danken voor het goede in ons leven, en het lezen van Tora, waarin wij het lange, dramatische verhaal van ons volk en onze reis door de tijd telkens opnieuw vertellen. Sjabbat is de dag dat wij *sjalom bayit* vieren - de vrede die voortkomt uit liefde en die leeft in een huis dat is gezegend door de Sjechina, de goddelijke Aanwezigheid; die is bijna voelbaar in het licht van de kaarsen, in de wijn en het speciale brood. Dat is een schoonheid die niet gemaakt is door Michelangelo of Leonardo da Vinci, maar door ieder van ons: een vredig eiland van tijd temidden van de vaak woeste zee van een rusteloze wereld.

Ooit nam ik, samen met de Dalai Lama, deel aan een seminar (georganiseerd door het Elijah Institute) in Amritsar, in Noord India, de heilige stad van de Sikhs. Tijdens een van de lezingen, die gehouden werd voor een publiek van tweeduizend Sikh studenten, richtte een van de Sikh leiders zich tot de studenten met de woorden: „Wat wij nodig hebben is wat de Joden hebben: Sjabbat!” Stel je eens voor, zei hij, elke week een dag die gewijd is aan familie, thuis en aan relaties. Hij kon de schoonheid daarvan zien. Wij kunnen de werkelijkheid ervan beleven.

De oude Grieken konden niet begrijpen hoe een rustdag deel kon zijn van de schepping. Toch is het zo, want zonder rust voor het lichaam, vrede voor de geest, stilte voor de ziel, en hernieuwing van onze liefdesbanden en van de verbintenissen die onze identiteit vormgeven,

raakt het creatieve proces uiteindelijk in het slop en sterft af. Dan is het onderhevig aan entropie: het principe dat alle systemen in de loop van de tijd energie verliezen. Het joodse volk heeft zijn energie niet verloren in de loop van de tijd. Het blijft even vitaal en creatief als het altijd was. De reden daarvoor is de Sjabbat: de grootste bron van hernieuwbare energie die de mensheid ter beschikking staat, de dag die ons de kracht geeft om creatief te blijven.